

Vladimir Habjan

Zgodbe na Poti miru

Nova knjiga za planinsko knjižnico

Letos je izšla knjiga z zgornjim naslovom in podnaslovom *Zapisi s soške fronte*. Izdali so jo Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, ustanova Fundacija Poti miru v Posočju in Kobariški muzej. Zgodbe je zbral in uredil Željko Cimprich, knjigo sta uredila Petra Svoljšak in Tadej Koren.¹

V preteklih dneh je močno snežilo in vse je bilo prekrito z ogromno snežno odejo – pokrajina fantastične lepote. Stotine, celo tisoče mož je čistilo cesto, da bi bila cesta pod Mojstrovko prehodna, saj je ta bila edina povezava Zgornjega Posočja z zaledjem. Snežilo pa je tako divje, da si tega nikoli ne bi mogel predstavljati in je bilo delo mož v glavnem zaman. /.../ V Pustino smo prišli ob 11 h ponoči, premočeni do kosti v plaščih, pokritih s snegom, ki se je tako oprijel oblačil, da se ga ni bilo možno otresti. Može so bili v stanju, vrednem usmiljenja, a še bolj žalostno je bilo to, da nismo našli barak, kamor bi se namestili. Tisto noč smo morali tako premočeni in prekriti s snegom prespati na prostem. /.../ Pri Pustini nisem našel nič novega z izjemo ogromnega plazu, ki je na veliki petek popoldne prigrmel v strugo Koritnice. Povzročil je poplavljanje doline pri Pustini, ker je gora snega več dni zapirala pot toku te reke. Častniki so mi pripovedovali, da je bilo plaz čutiti kot potres, zemlja se je tresla. Dva vojaka sta umrla, ne zato, ker bi ju pokopal sneg, pač pa zaradi zračnega

pritiska. Lesena brv je poletela v zrak, tako da je bilo lesene dele najti tudi sto metrov daleč. Ogromne, nekaj stotov težke skale je iz struge razmetalo po pobočju navzgor.

Tedaj so častniki dali povelje za napad. S strašnim krikom se vržemo v breg. Ko smo prišli do razdalje nekaj deset metrov pred sovražnikom, ki pred tem, razen nekaj streliv iz pušk, ni kazal znakov življenja, se je na nas vsul strahovit mitralješki ogenj. Prisilil nas je, da smo izbrali kritje pred temi smrtonosnimi rafali. /.../ Avstrijci so ponovno prenehali streljati in nam zaklicali: »Vdajte se, poberite vaše ranjence in prinesite jih sem! Ne umirajte na ta način, saj sami vidite, da nimate izhoda!« Ranjenci so začeli vpiti: »Tovariši! Vdajte se, saj se sicer nihče ne bo rešil!« Vpitje je bilo tako pretresljivo, da bi se ga usmilil celo kamen. Tedaj se je začela vdaja. Odložili smo orožje in s seboj odnesli ranjence.

Premočen sem bil večkrat do kože in neštetokrat sem moral ponoči sedeti v luknji in mi je voda od stropa padala za vrat. /.../ Nekega večera sem bil poslan v Koritnico. Tam je stalo še nekaj napol podrlih hiš, v eni izmed teh je bila artilerijska komanda. Moral sem po povelje za baterijo. Kjer je bila struga večji del suha, ni bilo nikakega mostu. Prebresti sem moral deroči hudournik v temni deževni noči. Samo kadar se je za bliskalo, sem videl, da iz vode ponekod gledajo skale, za katere sem se oprijemal in lezel čez. Prebredel sem tudi Sočo in prišel do vasi Koritnica. /.../ Pričeli smo takoj z utrjevanjem pozicije. Podnevi smo nabirali kamenje in ga nosili na kup. Dobili smo ga težko, ker je povsod ležal kake tri metre globok sneg. /.../ Nisem napravil niti deset korakov, ko se je tudi meni udrlo z obema nogama v sneg in že sem bil pod snegom kakšne tri metre globoko. Priletel sem na noge, samo zaboj mi je zdrsnil iz rok. /.../ Radi ranjencev in mrtvih med obema črtama je bilo eno uro premirja, da so bolničarji lahko odnesli ranjene in mrtve. Zlezli smo iz strelskih jarkov in zaklonov in opazovali žalostne prizore pred nami. Tudi Italijani so zlezli iz svojih jarkov. Nekaj časa je bilo vse tiho, kmalu smo se vsi križem pozdravljali in mahali s čepicami in robci eden drugemu. /.../ Začeli smo pošiljati eno granato za drugo v strelske

¹ Knjiga ima 320 strani, cena je 19,90 EUR.

jark. Vsaka granata je padla v jarek. Prizori so bili strašni. V zrak je frčalo kamenje, deli človeških teles, cunje. /.../ Oddal sem nekaj streliv in opazil Bosanca, da ne strelja. Rekel sem mu: »Pucaj, brate, vidi, Italijan dodže vamo.« Ni se zmenil za to, ostal je miren. Nadaljeval sem s streljanjem in se čez nekaj časa zopet obrnil proti njemu in ga sunil – zopet nič – obrnil sem ga, bil je mrtev. Svinčenko je dobil naravnost v čelo in je ostal mrtev v istem položaju, kot bi streljal.

Trenutek zatem je udarila strela naravnost v poročnika, po hrbtu navzdol, po nogah in mu sezula čevlje. Pomočnik, ki je bil ob njem, je bil onesveščen in je izgubil eno oko. Umrli je še eden, osem je bilo ranjenih.

Danes ponovno juha in smrdljivo meso, popolnoma neužitno. Nadaljujem zgolj s hlebčkom, a tako ne bo šlo več dalje! Vse kaj drugega kot govorjenje, da se z vojaki dela dobro! /.../ Popolnoma smo premočeni, a začne po kakšni uri predaha ponovno divje deževati in tako se nadaljuje vse noč. Smo v usmiljenja vrednem stanju, premočeni do kosti in otrpli. /.../ Zjutraj se tresemo od mraza in ni ga načina, da bi se lahko posušili. /.../ Nepopisno mučenje. Zaradi mraza se krčevito tresem. Čutim, kako mi po hrbtu tečejo potočki vode, premakniti pa se ne morem niti za korak, da ne bi padel.

Ljudje puhtijo kot v parni kopeli. Muh je toliko, da jih sploh ne podiš proč.

Od šestih s podčastnikom, ki mi je dodeljen, kidava sneg, a se ne moreva izkopati. Pred vhod in pred vrata opazovalnice se je sprožil velik plaz, tako da je pred vhodom vsaj 20 metrov snega. Telefonska zveza z baterijo je prekinjena in tako sem v svoji votlini zakopan kot

v grobu. /.../ Nenadoma sva proti beli površini opazila temne lise. Nato se je noter začel vsipati sneg. Izkopana je bila majhna luknja, skozi jo je vdrl veter in sneg, midva pa sva zadihala s polnima pljuči. Res se nama je že meglilo pred očmi, saj je zrak, kar ga bilo v razmeroma velikem prostoru, pokurila peč, porabila pa sva ga tudi midva. Sedaj je vdrl čist zrak in sva kot pijana nadaljevala s kopanjem.

Črta jarkov je globoka 2 metra, zaščitena z žičnimi ovirami, visokimi 1,60 metra in razširjenimi v globino 3 do 5 metrov. Jarki so na strelnih linah opremljeni s ščiti.

Opazovalnica na Vrh nad Peski
Vir Fundacija Pot miru

Britanski topničarji
Vir Fundacija Pot miru

Kolovrat
Vir Fundacija
Pot miru

Obstreljevanje je besno, silno. Skriti smo za našimi skromnimi zakloni, izginili smo, oglušeli od nenehne bobnenja in strašnih eksplozij. /.../ Med včerajšnjim obstreljevanjem je ena od granat dvignila mrtvega vojaka, ki je ležal med jarkoma. Prenesla ga je in nataknila na prelomljeno deblo drevesa, kot da bi bil zastava. /.../ Danes pokuka sonce, da se posušimo in si opomoremo. Bolhe lahko pobijamo na veliko. /.../ Pa si vojak pravi: »Kakšna je vendarle ta vojna? Jeklo proti človeškemu mesu, ogenj proti mesu. Mali vojak vidi tone eksplozivov in jekla, ki se vrtijo okoli njega kot vrtljak.« /.../ »Če bi vse človeštvo moralo doživljati takšne trenutke, prav gotovo ne bi nikoli več začeli vojno.«

Ob pogledu na te zapuščene, nepokopane mrtvece mi je bilo pri srcu tesno. Tako so se mi zasmilili, da sem zajokal in si dejal: »Glej, kam je prišla sodobna civilizacija, ki ne spoštuje niti ubogih mrtvih. Še potem, ko so mrtvi, se jih pusti trohneti na bojišču in jih tolčejo granate.«

To jutro sem prejel pismo moje žene, s katerim mi je naznanila, da je rodila deklico in ji dala ime Maria, kot sem ji dejal jaz, da bi se ohranil spomin na milost, ki sem je bil deležen na griču Sv. Marije.

Res je, da se človek povsem spremeni, ko vstopi v strelske jarkove. Ostane brez čustev, brez razmišljanja, brez posebnega strahu postane prava žival, zver, ki mehansko sledi poveljem. /.../ Res je človek v 20. stoletju strašna zver, ki se poda v uničevanje in mora uničevati ljudi, s katerimi bi lahko bil, tako kot se spodobi, kakorkoli povezan. Mi in oni imamo enako nalogo.

Tu zopet čepi vojak, bulji v smeri sovražnika, ne odgovarja, revež je znorel, odpeljati smo ga morali na silo. Takšne prizore srečujem na vsakem koraku.

Na tem območju nismo smeli narediti niti koraka brez plinske maske in smo v kavernah spali s plinskimi maskami okoli vratu.

Vsake toliko nas prebudijo mastodontske miši, prebivalke strelskih jarkov, ki so na običajnem sprehodu preko nas in se zaustavljajo na rokah in obrazih.

Bila je ravno sobota, lep jesenski dan, ko sem stopil na domača tla v Kobariid, ki sem ga zapustil 26. oktobra 1914 leta – torej sem po petih letih trpljenja srečno prišel domov. Vrnil sem se v domač kraj – malo se nas je vrnilo, drugi so ostali na bojišču, v ujetniških taboriščih in njihova utrujena telesa so pokopana širom sveta. Bodi jim blag spomin!

Spoštovani naročniki Planinskega vestnika,

obveščamo vas, da bodo položnice za letno naročnino na Planinski vestnik poslane februarja 2024. Do konca januarja 2024 imate čas, da si priskrbite članski popust.

Kaj morate za to storiti?

Sklenite ali podaljšajte svojo planinsko članarino v izbranem planinskem društvu do konca januarja 2024 in na položnici bo upoštevan 25 % članski popust. Upravičeni boste tudi do ostalih ugodnosti, ki vam jih prinaša članstvo v eni največjih in najbolj množičnih organizacij v Sloveniji. Planinsko članarino lahko uredite v izbranem PD, na sedežu PZS ali na spletu (<https://clanarina.pzs.si>)

Več informacij dobite na 01 43 45 690, pv@pzs.si, www.pzs.si

Če ste se z branjem prebili do sem, potem vam je približno jasno, o čem teče beseda v tej res lepi knjigi, ki v današnjih časih deluje kot (apokaliptična) znanstvena fantastika, čeprav je vsebina vse prej kot bralcu prijazna. Misli vojakov, avstrijskih in italijanskih, pa še mnogih drugih narodnosti, zbrane v tej knjigi, so aktualne tudi danes, ko vojn v tem »civiliziranem« svetlu še vedno ni in ni konec. Ob teh zapisih se lahko vprašamo, v kakšnem svetu živimo danes, ob tem ko nam (tu na zahodu) nič ne primanjkuje, pa smo še vedno nezadovoljni, ko si želimo cunj najboljših znamk, ko tehnologija neverjetno napreduje ali ko se cene stanovanj na kvadratni meter v Ljubljani vrtijo okoli neverjetnih 10.000 evrov.

Pričujoče zgodbe so popotnica vodniku *Pot miru od Alp do Jadrana*, daljinske pohodniške poti po sledih soške fronte, ki naj bi širil prijateljstvo med narodi. Na izbor zgodb je vplival kraj dogajanja, ki poteka od severa iz Loga pod Mangartom oziroma Kranjske Gore vse do Trsta. Pred stoletjem z vojno zaznamovani kraji so danes glasniki miru z ohranjenimi spominskimi obeležji, strelskimi jarki, kavernami in drugimi sencami vojne.

Ob izidu so izdajatelji zapisali: *Zdi se, da kar dobro poznamo dediščino soške fronte, osrednjo zbirko v Kobariškem muzeju in Pot miru, ki od Alp do Jadrana povezuje ostaline in pomnike fronte iz časa 1. svetovne*

vojne. Nemim pričam časa izpred 100 let pa dodano vrednost predstavljajo zgodbe, ki jih ponujamo obiskovalcem. Zgodb udeležencev vojne je veliko in te so zanimiv in koristen sopotnik vsem, ki jih dediščina soške fronte zanima, in so hkrati nadvse koristno pomagalo vodnikom pri vodenju v muzeju ali na Poti miru. Interpretacija časa izpred dobrih 100 let so zgodbe tistih, ki so vojno doživeli in so njihove zgodbe, včasih po čudežu, preživele. Te bralca premaknejo iz splošnih navedb, naštevanih vojaških enot, njihovih akcij, krajev in različnih ocen dogodkov v osebno doživljanje in ponujajo možnost vživljanja v položaj, v katerem so se znašli pisci. Včasih nas med obiskom nekdanjega bojišča pripeljejo natanko na mesto, kjer se je opisani dogodek dogajal, in pomenijo posebno doživetje.

Upajmo, da bo prebiranje teh zapisov pripomoglo k ohranjanju spomina nanje (na borce, op. a.) in k zavedanju, da potomci živimo v lepšem svetu, kot so ga bili deležni predniki, so še zapisali. Besedila so nelektorirana, da je branje še pristnejše. ●

Knjiga je izšla tudi v obliki e-knjige, ki jo brezplačno najdete na naslovu:

https://www.thewalkofpeace.com/wp-content/uploads/2023/03/E-knjiga_Zgodbe-na-Poti-miru-SLO.pdf

KOČA

Ažbe Poljšak